

KLIC TRIGLAVA

IZ VSEBINE:

- LJUBLJANSKI NADŠKOF V ANGLIJI
- JUGOSL. GOSPODARSKE REFORME
- JUGOSLOVANSKA POŠTA
- KOLIKO NAS JE
- VIDMAR IN ČOSIĆ

316

SEPTEMBER 1965

LONDON, 4. SEPTEMBRA 1965.

LETO XVIII. ŠTEV. 316.

Ljubljanski nadškof v Londonu

Na povabilo angleških katoliških škofov in z namenom, da obenem birma slovenske otroke, je minuli torek, 31. avgusta, prispel v London ljubljanski nadškof prevzvišeni gospod dr. Jožef Pogačnik.

V soboto, 4. septembra, zvečer ga bodo ob primerni prireditvi pozdravili slovenski verniki iz južnega dela Anglije v Bedfordu, nakar bo naslednjega dne, 5. septembra, v cerkvi sv. Jožefa prevzvišeni podelil zakrament sv. birme slovenskim otrokom.

Naslednji week-end pa bo g. nadškof obiskal severni del Anglije, ko ga bodo v soboto, 11. septembra, zvečer pozdravili slovenski verniki v Rochdalju. Naslednjega dne, v nedeljo, bo sv. birma. Potem pa bo g. nadškof odpotoval v Rim na zasedanje 2. vatikanskega koncila.

Prevzvišenega nadpastirja tudi 'Klic Triglava' iskreno pozdravlja in mu želi prijetno bivanje med Slovenci na Angleškem.

DOMOVINA

Ko pišemo o domovini, kar se mnogokrat zgodi, - in pišemo kritično, kot se največkrat pripeti, se vedno zavedamo, da je od daleč lahko zabavljati. Prvič, imamo iz inozemstva boljši razgled, čeprav nimamo tako podrobnega vpogleda v domače razmere. Drugič, ni se nam treba bati zamere oblasti; tretjič, tudi čustveno smo dovolj oddaljeni od domačih razmer, da nas ne boli zapisati, kar mislimo, da je res.

Za ljudi doma pa je pesem drugačna. Zadarski profesor Mihajlo Mihajlov, katerega so aprila obsodili zaradi članka o Sovjetski zvezi, a ga kasneje oprostili, je bil povabljen na obisk ameriških univerz, in je zapisal v newyorškem 'New Leaderju', da ljudje v socialističnih deželah molče zato, ker nočejo biti izdajalci in nočejo nuditi orožja silam reakcije, ki nasprotujejo borcem za svobodo na zapadu. Mihajlov pravi, da si zapadni bralci razlagajo molk v socialističnih deželah na tri načine: mislijo, da so ljudje ali popolnoma zadovoljni, ali da se boje, ali pa da nimajo možnosti objave. Po njegovem pa ne drži ne eno, ne drugo, ne tretje.

Medtem ko v socialističnih deželah spoštujejo zahodne intelektualce, ki kritizirajo lastno družbo, je odnos do lastnih kritikov drugačen. Ker ne morejo kri- ★

Bistvena vprašanja - nerešena

Od gospodarskega sodelavca

Zadnjič sem nekoliko podvomil, da bi gospodarski sistem v Jugoslaviji funkcioniral, pa četudi bodo sedanje ekonomske reforme radikalno izvajali. Pri tem sem omenil, da še vedno ne bo rešeno vprašanje gospodarske odgovornosti, gospodarske iniciative in investicijskih kriterijev.

Gospodarska odgovornost je taka povezanost med investicijami in investitorji, da ti na svoji koži temeljito občutijo, če je naložba slaba ali slabo upravljana. Že pokojni zagrebški profesor Mijo Mirković, partijec, se je pritoževal, da "socialistična družba" še ni našla rešitve za ta problem in da gredo milijarde v nič, ne da bi to prizadelo kakega posameznika, marveč prizadene samo vse državljane v obliki nižjega standarda. Drugače tudi biti ne more, če ni "dohodkov od imovine" marveč le "dohodki od dela", kakor sedaj navadno pravimo, dasi ne more biti dvoma, da je sprejemanje odločb o investiranju imovine in o njenem upravljanju ena najvažnejših in najzapletenejših oblik dela za gospodarstvo. To vprašanje skušajo komunisti v Jugoslaviji rešiti tako, da so prenesli upravljanje imovine na delavske kolektive, ki naj bi se njihova odgovornost kazala v nižjih ali višjih dohodkih. Toda, prvič, je ta odgovornost vse preveč razblinjena (difuzna), porazdeljena na vse preveč ljudi, da bi bila res učinkovita, drugič, je povezanost med podjetjem in posameznim delavcem ali uslužbencem pre malo tesna, saj se gospodarski odgovornosti vsakdo, če je njegovo znanje in spretnost kaj vredno, lahko izogne z odpovedjo in preselitvijo v drugo podjetje. Zatorej so komunisti nekaj časa poskušali dopolniti ali nadomestiti gospodarsko odgovornost s kazensko, kar pa ni moglo pomagati, ker je bila edina posledica, da so se vsi skušali kakršni koli odgovornosti izogniti s tem, da so vsako odločitev porinili v roke nadrejenim, tako da je bilo odločanje povsem omrtvičeno. Tako je bilo tudi zato, ker je bila odgovornost samo negativna - če je kdo upravljal posebno dobro, za to ni bil nagrajen v taki meri, da bi to kompenziralo nevarnost, da bo zaprt. Poleg tega je kazensko odgovornost za gospodarske odločitve težko napraviti objektivno, posebno še pri komunističnih sodiščih in Ozni. Tudi

* tizirati v socialističnem tisku, postane njihova kritika hudo orožje proti lastni deželi in narodu, če je objavljena v tujini. Socialistični intelektualci, ki se svobodno izražajo pred zahodno javnostjo, se počuti kot izdajalec, piše Mihajlov.

Z vsemi pridržki glede strahu in možnosti objave, ki so nam v tujini globoko ukoreninjeni, moramo le zapisati, da je v Mihajlovih mislih zmožnost resnice. Čeprav je emigrantom težko priznati, da so pristranski in enostranski, jim tak glas od doma le dobro dene. Upoštevati je namreč treba tisti navadni narodni ponos, ki ima s socializmom presneto malo opravka in ki se pojavlja v vseh nerazvitih in revnejših državah, kadar imajo opravka z razvitejšimi in bogatejšimi. Našim sodelavcem se je mnogokrat pripetilo v razgovorih z ljudmi iz domovine, da so naleteli na užaljen odziv, ko so kritizirali razmere v Jugoslaviji. Seveda je slabo, toda vi, ki ste zunaj, nimate pravice zabavljati, je bilo mogoče brati v mislih teh ljudi.

Treba se je spomniti, da je bil avtor tistega reka "Naj ima prav ali ne, pa je le moja dežela - My country, right or wrong" po narodnosti Amerikanec. Ko se je Amerika še razvijala, so bila taka nestrpnost in ozkosrčna nacionalistična čustva običajna. Podobna čustva naganjajo državljane novih afriških držav v nestrpnost in bahanje. Vse to je treba upoštevati, ko med našimi ljudmi naletimo na ozki narodni ponos in neodkritosrčnost pred tujci.

V stikih z ljudmi iz domovine pa smo doslej še vedno razbili oklep nezaupanja in zamere z zelo preprostim argumentom. Poudarili smo, da smo tudi mi del slovenskega naroda, čeprav živimo v raznih delih sveta, daleč od domovine. Kot take nas boli, kar boli Slovence doma. Zabavljamo, ker bi radi izboljšali; čutimo se prizadete, ker smo Slovenci. Morda je naš odnos podoben Cankarjevemu odnosu do domovine, doline Šentflorjanske, Bičal je napačno, ker jo je ljubil.

UREDNIŠTVO

danes delavski kolektivi še občutijo gospodarsko odgovornost kot nepravilno, ker je uspeh ali neuspeh podjetja odvisen od okoliščin, ki jih le stežka pregledajo in razumejo. Odvisen je mnogo manj od njihovega osebnega napora kot od razmer na tržišču in izbire prave tehnike. Prav zaradi tega, ker prevladuje občutek, da je odgovornost delavcev za spremembe na tržišču nepravilna, sili komunistične oblasti, da se trudijo izolirati podjetja od tržnih vplivov in da komaj kdaj kje izplačujejo predpisane minimalne plače, oziroma dohodke, kakor komunisti rajši pravijo, kakor da bi besede lahko spremenile pojme. S tem je seveda pretežni del odgovornosti za upravljanje šel po gobe.

Šlo pa je tako in tako od vsega početka samo za odgovornost za upravljanje investicij in kvečjemu še za reinvestiranje, nikdar pa ne za odgovornost za nove investicije, t. j. ustanavljanje novih podjetij. Odločitve o novih podjetjih so namreč doslej - in bodo morali tudi odtlej - sprejemale državne oblasti, razni investicijski fondi in banke, a odgovornost zanje se je, ko je podjetje začelo poslovati, nemudoma prevalila na novi delavski kolektiv, kar mora ta občutiti kot nepravilno, ker odgovarja za sklepe, ki jih ni sprejel sam. Tudi če bi odgovornost ostala državnim oblastem, fondom in bankam, bi tam spet ne prizadela nikogar osebno razen morda v bankah, kjer pa je odgovornost spet razblinjena, tako da komaj šteje. Vlada se dobro zaveda, da so državne oblasti in fondi slabi investitorji, in zato namerava z reformo prenesti večji del investicijskega odločanja na podjetja. S tem pa se pojavljajo novi problemi. Podjetja namreč lahko ohranijo kontrolo nad novimi investicijami samo, če ne ustanavljajo novih podjetij, marveč reinvestirajo, t. j. povečujejo svoje obstoječe podjetje. Dasi tudi nekatere zahodne zakonodaje pospešujejo tako re-investiranje (ploughing back), je ta metoda precej problematična. Ni namreč nujno, da bo povpraševanje za izdelki podjetja, ki danes dela z dobičkom in ima torej sredstva za reinvestiranje, nezadržno raslo naprej, tako da je edino pravilno investirati v povečanje njegove lastne produkcije. Lahko se spremeni povpraševanje, lahko se spremeni tehnika produkcije, lahko se pojavijo novi konkurenčni izdelki. Dober investitor mora skušati take stvari predvideti, tako človek sme dvomiti, da ima delavski kolektiv čas študirati potrebne informacije, in znanje, da informacije izkoristi. Pa tudi, če bi ga imel in bi znal informacije izkoristiti, bi še vedno lahko samo reinvestiral, investiral v lastno podjetje, ne bi pa imel oziroma želel, investirati v nova podjetja, ker bi se s tem sredstva izmaknila njegovi kontroli, saj bi upravljanje nad njimi prevzel delavski kolektiv novega podjetja.

Tako stanje otežkoča gospodarsko sodelovanje med federalnimi republikami - nedvomno je v interesu vseh, da iz najbolj razvitih republik kapital odteka v manj razvite, ker mora biti tudi tam produktivnost kapitala večja, seveda če je dobro upravljan. Toda brž ko ena izmed republik ali kolektivov v republici investira del svojih sredstev v drugo republiko, so ta sredstva s stališča te republike in kolektiva izgubljena. Ne samo to: zaradi pomanjkanja izkušnje, bo delavski kolektiv v manj razviti republici investicije slabo upravljal, morda celo tako slabo, da bo treba imeti investicije za izgubljene. To seveda povzroča slabo kri in spore med republikami in njihovimi kolektivi. Čisto drugače bi bilo, če bi razvita republika ohranila nadzorstvo nad svojimi investicijami v manj razviti, to se pravi, da bi z njenimi sredstvi ustanovljena podjetja tam upravljali njeni bolj izkušeni državljani, in če bi bila ona gospodarsko odgovorna, t. j. bi morala kriti izgube in bi pobrala dobičke. Še kljub temu bi povečala zaposlenost v manj razviti republici in bi prispevala k njenemu razvoju in povečanju narodnega dohod-

ka. Pod komunistično vlado je to seveda nemogoče, ker bi pomenilo če že ne individualno privatno lastnino vsaj kolektivno privatno lastnino, t. j. če že ne razpolaganje posameznikov z imovino in dohodki od nje, vsaj tako razpolaganje skupin posameznikov.

VAŽNOST OBRESTNE MERE

Seveda pa odgovorno investiranje zahteva, da obstajajo vsaj približni investicijski kriteriji, t. j. indikatorji (pokazatelji), katere investicije so plodne in katere niso. Taki indikatorji so, žal, kot večina reči v tako zamotani zadevi, kot je gospodarstvo, samo približni, toda moramo jih kljub temu imeti, ker bodo sicer odločitve še bolj "približne". Služijo za vnaprej, za kalkulacijo, in za nazaj za presojo uspeha. Jugoslovanski komunisti se sicer poslužujejo indikatorja dobička, ki ga počasi, a po sili razmer nujno kljub vsem predsodkom, uvajajo tudi druge komunistične države. Ne glede na to, da niti tega dobička marsikatero podjetje ne dosega, je dobiček samo del storije. Investicijskih možnosti je namreč vedno toliko, da je treba izbrati najbolj obetajoče, t. j. take, ki bodo prinesle vsaj minimum v določenih pogojih mogočega dobička. Ta minimum je določen s tržno obrestno mero. V jugoslovanskih pogojih relativne redkosti investicijskih sredstev se zdi dosedanja obrestna mera veliko prenizka, povrhu tega je tudi še vedno preveč izjem od nje. Kaže celo, da z reformo nameravajo obrestno mero za podjetja celo znižati. S tem bodo podjetja izgubila važen orientacijski pripomoček za svoje investicije. Sicer pa v inflaciji vsi investicijski kriteriji izgubijo veljavo, ker se merilo vrednosti - denar neprestano izpreminja. V inflaciji je mogoče, da podjetje nominalno dela z dobičkom, v resnici ima pa izgubo, ali da so obresti negativne, ker obrestna mera niti ne nadoknadi vrednosti izgubljene zaradi inflacijske mere.

KAKOR V 19. STOLETJU

Bilo je poleti, ko me je vprašal neki Anglež, čigar svak je bil na obisku Jugoslavije, koliko časa potrebuje karta iz Jugoslavije v Anglijo. Dejal sem, da kakih pet dni, in dodal, da pošta iz kontinenta prihaja počasneje kot pa potuje tja. Odvrnil mi je, da čakajo karto že deset dni. To me je napotilo, da sem se bolje pozanimal o tem in odkril zanimiva dejstva: Karte ali pisma potujejo od 5 do 12 dni. Posebni primeri pa so pokazali, da v domovini še vedno posluje cenzura. Ko se je namreč nek rojak čudil, kako da njegovi starši prejema pošto iz Anglije običajno šele po desetih dneh, - in angleška Pošta je znana, da odpravlja vso pisemsko in često tudi ostalo pošto na kontinent z najhitrejšimi sredstvi, - je odkril, da očitvidno nekdo vtika nos v njegova pisma. Ko so namreč njegovi starši odšli v nek drug kraj in je pismo naslovil tja, je pismo potovalo samo 5 dni. (Očitvidno TNZ še ni podvzelo potrebnih korakov.) Potem je rojak pisal ponovno: original je poslal na stari naslov, karbon kopijo pa na novi naslov. Prvo pismo je potovalo spet deset dni, drugo je prišlo v petih dneh.

Ko sem že pri pošti, naj še omenim razliko tarif za paketno pošto na Hrvatskem in v Sloveniji. Ta je na Hrvatskem cenejša, pa je ljubljanska "Mladinska knjiga" naložila svoje knjige, namenjene odjemalcem, na kamijon in jih zapeljala na Hrvatsko ter tam oddala na pošto za Slovenijo. Vse skupaj je prišlo ceneje, kot pa če bi pakete oddali v Sloveniji. Dobrobit samoupravljanja?

(ds)

ANDREJ GLUŠIČ:

DACHAU PRED DVAJSETIMI LETI

ZNANOST V ROKAH ZLOČINA IN SMRTI

II.

Cerkev je nekoč branila vežbanje zdravnikov na truplih ljudi. Društva ljubiteljev živali protestirajo proti uporabi psov, mačk, kuncev in podgan pri poizkusih za napredovanje v medicinski znanosti. Kakšen hrup so dvignile pred leti širom zapadnega sveta ženske organizacije, ko so Rusi poslali s prvim satelitom psico v vsemirje. Nekje pa živi poljski duhovnik p. W. Jablonski, nekdanji pripornik dahavskega taborišča, na katerem so nacistični "učenjaki" vršili zdravniške poizkuse in kdo se zmeni zanj? Nemška odškodninska sodišča mu ne prisodijo odškodnine, češ da "mora ja vedeti, da poljski duhovniki niso bili preganjani radi vere, pač pa zato, ker so bili - Poljaki". (M. H. Chmielewski: *The Problem of Compensation for Victims of National Persecution, Polish Affairs, London, February 1958, p. 10*). Po kasnejšem zakonu pa zopet ne more dobiti odškodnine kot nacionalni preganjanec, saj Nemci vendar niso preganjali Poljakov, ampak so jih le zapirali zaradi varnosti okupacijskih oblasti... Ali naj bi se po vsem tem še kdo čudil takile "salomonski razsodbi", da so medicinske poskuse delali na živih Judih, Slovanih, Francozih itd, zato, ker so bili kunci prepotrebni za prehrano Hitlerjevih hord, rasno "nečistih" tujerodcev pa je bilo na pretek!? Tenkočutni zapadni krogi tako radi preslišijo primer patra Jablonskega in sto tisoče podobnih primerov. Saj "veliki narod" ni vedel, kaj je počela njegova nacistična "elita". To je sodobna, cenena tolažba vesti, ki se večkrat upira zahtevam dnevnih politike, katera vidi le trenutne interese. Zato so "Pušinke", "Belke" in "Strelke" ter podobni kužki neprimerno važnejši kot pa preživele žrtve, ki so nacističnim učenjakom za "oplemenitenje" nemške medicinske vede morale mesto kuncev dati na razpolago svoje telo.

Državni vodja Himmler je na pobudo glavnega zdravnika SS in državne policije dr. Granitza leta 1941 ustanovil medicinske poskusne postaje pri koncentracijskih taboriščih Dachau, Buchenwald, Flossenbürg, Grossrosen, Lublin, Mauthausen, Neuengamme, Oswiecym (Auschwitz), Sachsenhausen, itd. Pri teh poskusnih postajah so sodelovali razni nemški inštituti in univerze. Tako so bile postaje za malarijo zaupane znanemu Kochovemu inštitutu v Berlinu pod vodstvom prof. dr. Schillinga. Zdravnik nemškega letalstva dr. Rascher, ki je imel za ženo bivšo Himmlerjevo ljubico, pa je postal nekak potujoč inspektor medicinskih poskusnih postaj, dokler se spomladi 1944 ni uprl izvrševanju zločinskih poskusov. Zaprli so ga v koncentracijsko taborišče Sachsenhausen, kasneje s prominentnimi priporniki premestili v bunker dahavskega taborišča, kjer so ga 27 aprila 1945 ob 8. uri zvečer v bunkerju ustrelili. Tako naj bi z njegovo smrtjo šle v grob nacistične "znanstvene tajnosti". Prof. Schilling je bil po polomu v bližini Monakovega ujet in je dobil zaslužen kaznen.

Učenjaki so se zvezali z morilci in jim nudili sredstva za ubijanje ljudi. Med vojno se je šepetalo, po vojni pa so prišle na dan grozovitosti metodičnega mučenja in morjenja, ki so ga nacisti vršili po neštetih taboriščih širom Nemčije. Pod masko "znanstvenih eksperimentov" so z nepravilnim roentgenskim obsevanjem povzročali pripornikom smrtonosne opekline. Cepili so jih z rakastimi klicami, vbrizgavali fenol, benzol in petrolej. Parili v skoraj vreli vodi in jih

V medicinskih "znanstvenih" poskusih dahavsko taborišče ni zaostajalo za drugimi. Obratovali so številni oddelki ali takozvane "znanstvene postaje":

Na oddelku za raziskovanje krvnih zastrupljenj ali flegmon, ki je začel poslovati začetkom 1942, so zdravim pripornikom vcepljali intramuskularne gnojne injekcije, povzročitelje flegmon. Tako so na umeten način izzivali te bolezni z bakterijami, ki povzročajo gnojna vnetja in zastrupljanje krvi. Nato so preizkušali vpliv raznih zdravil na potek bolezni ali pa so pripornikom vbrizgali gnoj iz flegmonske ran ter jih prepustili strašnemu trpljenju do smrti, ki je bila v naprej gotova. Priporniki, ki so preboleli prvi vbrizg v mišičje stegna, so dobili ponovni vbrizg v drugo stegno. Tisti pa, ki so preboleli tudi tega, so prejeli še tretji vbrizg v pleča. Žrtve so po večmesečnem hiranju, silovitih bolečinah in nepopisnem trpljenju, umrle. Ob osvoboditvi sta bila živa le še dva. Bolniki s flegmonami so ostali brez kirurških posegov, zdravili so jih samo biokemično, dokler se rane same po sebi niso odprle oziroma dokler bolnik ni umrl.

Na malarični poskusni postaji so pripornikom umetno cepili malarijo in še nekatere druge nalezljive bolezni, ter nato na bolnikih preizkušali učinek novih zdravil. Uporabljali so pri tem zlasti zdravila dvomljive vrednosti, pa tudi sredstva, o katerih medicinska veda ve, da ne morejo ugodno vplivati na potek malarije. Prof. dr. Schilling je "zdravil" malarijo z močnimi dozami piramidona. Par mesecev pred osvoboditvijo je s smrtnimi dozami piramidona zastrupil tri zelnice močne in zdrave pripornike slovanske narodnosti.

Oddelek za duševno bolne je bil znan kot ena izmed najstrašnejših mučilnic. Na njem so bolnike sistematično uničevali z intramuskularnimi injekcijami cinkalija ali heroína. Druge so mučili s stradanjem in "znanstveno" raziskovali, koliko časa človek lahko zdrži brez hrane. Osemnajst bolnikov, med katerimi je bilo več kot polovica lahkkih primerov, so podvrgli poskusom v plinski komori. V takozvanem "žurhauzu" so SSovci bolnike injecirali in jih nato prepeljali v poslopje krematorija. Na tem oddelku so delali tudi poskuse s pegavcem. Bolniku so položili na telo po štiri okužene uši in potem 14 dni opazovali okužene bolnike. S tem postopkom so uničili na stotine pripornikov. In ne samo to, pegavi tifus se je razširil iz revirja v taborišče in v dobi od Novega leta do 29. aprila 1945 pokosil nad trinajst tisoč dahavskih trpinov.

Poizkusna postaja z mrzlimi in izmeničnimi kopelmi. Na tej postaji so preizkušali koliko stopinj mraza vzdrže popolnoma zdravi priporniki. V ta namen so pripornike položili v kad, napolnjeno z mrzlo vodo, ki je imela temperaturo 1° C. Temperaturo so tekom 48 ur še umetno zniževali ter pri tem "študirali" zdravstvene okvare in druge pojave, oziroma ugotavljali kdaj nastopi smrt. Večina zdravih pripornikov je umrla že tekom trpinčenja, one redke, ki so poskus prestali, so položili skoraj zledenele v postelje k mladim pripornicam, katere so v ta namen pripeljali iz bližnjih ženskih taborišč.

Na oddelku za posebne kirurške poskuse so mnoge pripornike operativno ali pa z roentgenskimi žarki kastrirali, da bi tako na njih opazovali vpliv kastracije na splošno zdravstveno in duševno stanje. Na tem oddelku so se SSovski zdravniki na telesih pripornikov učili raznih operativnih ukrepov, ne glede na to, da li so bili ti ukrepi medicinsko upravičeni. Tako so "zaradi medicinskih vaj" pripornikom serijsko izrezavali zdrave slepiče, zdrave žolčnike, želodce itd. Učili so se tako na zdravih pripornikih, kakor se zdravnikom v laboratorijih celo na živalih ne dovoli. Vodenico, vnetja na splošno, vnetja pljuč itd. so zdravili biokemično. Seveda so bolniki v vseh teh primerih umrli. Vse bolnike, ki so jih

zdravili na ta način, so tedensko slikali. Vsi ti poskusi, te grozotne muke in nepopisna, izbrana trpinčenja pripornikov so se vršila na osebno povelje glavnega SSovskega trinoga Heinricha Himmlerja, ki je o njihovem poteku zahteval izčrpna poročila.

Vse te grozovitosti v taborišču niso mogle ostati v tajnosti. Kaj vse se dogaja v zloglasnem revirju se je s šepetanjem širilo med priporniki. Vsak se je od strahu tresel že pri sami pomisli, da bi mogel zboleti in bi moral v bolnico - satanski revir, kjer so vsi ti "znanstveni oddelki" obratovali. Zato so bolni priporniki rajši cepali po taborišču od slabosti, kakor pa bi iskali zdravniško pomoč.

PRIMER FRANCETA LIKARJA

Izjava Slovenca, ki je šel skozi muke poskusnih postaj v dahavskem revirju: Po osvoboditvi so dopisniki raznih listov obiskali na 25. bloku našega rojaka iz Čabrač nad Škofjo Loko, Franceta Likarja, ki je bil nasilno podvržen mukam nacističnega "znanstvenega eksperimentiranja". Devetnajstletni France je prišel v taborišče kot zdrav, krepak gorenjski fant, čvrstih mišic, zagorelih okroglih lic in sijočih oči. Zdaj pa je pred časnikarji stal še vedno zelo mlad človek, toda sključene postave, upognjene glave in upadlih bledih lic, katerih trudne poteze in begajoči, plahi pogledi, združeni s hlastnimi kretnjami, napravljajo že od daleč vtis duševno neuravnoveženega človeka. France je le s težavo nizal misli in s slabotnim glasom povedal tole: "Bil sem tri mesece na revirskem bloku in vsak četrty dan so me jemali na poskuse. Privezali so me za nogo in levico na ozko mizico, puščajoč mi desnico prosto. Oficirji SS so mi z ruto pokrili oči in mi v levico ubadali igle; po vsakem ubodu, bodisi pod kožo bodisi globlje v mišičje, so mi vbrizgali neko tekočino, nakar sem vselej dobil mrzlico in bolečine v roki. Pozneje pa so me nekega dne postavili SSovci zvezanih nog na železno ploščo, v nos so mi vtaknili dve cevčici, zamašili ušesni votlini in čvrsto pritrdili čez usta usnjeno prepono. Železno ploščo pod menoj so iznenada odmaknili, zdrsnil sem ob nekem drogu v ozko valjčasto posodo napolnjeno z vodo poldrugi meter visoko. Dihal sem skozi cevčici. Sprva je bila voda mlačna, nato so jo postopoma ohlajali, dokler se nisem znašel v čvrstem, približno dvo centimetrskem ledenem oklepu. Z njim vred so me previdno dvignili, položili v avtomobil in me z naglico odpeljali v krematorij, kjer so me položili v toplo vodo, v kateri se je ledeni oklep na meni kmalu stalil. Oprostili so me cevčic in prepone ter pričeli vodo postopoma ogrevati. Po vsem telesu mi je koža nabrekla v višnjevo rdečkaste mehurčke. Zaradi nepopisnih bolečin sem tulil kot blazen, nakar so mi čez nekaj časa ukazali, naj izstopim. Otipavali so mi žilo, šteli srčne utripe in vbrizgnili v stegno neko rjavo tekočino. Te poskuse so uprizarjali na 20 do 30 pripornikih hkrati. V času treh mesecev je umrlo zaradi teh poskusov 198 mojih tovarišev. O, koliko smo med poskusi trpeli, kako nas je po poskusih bolelo vse telo, žgalo v možganih, zbadalo v srcu! Poglej me, tovariš, kaj so napravili iz mene! Pohabili so me za vse življenje - zveri v človeški podobi! Le zapiši to." France Likar iz Poljanske doline je s težavo končal svojo tragično zgodbo o nacističnem zverstvu. V zenicah mu je za hip zaiskril odsev meščevalnega besa, pa je zopet ugasnil v topem pogledu. Majavih korakov in sključene glave je odtaval med gručami bledih izmozganih trpinov na svoje priljubljeno mesto za pečjo. (D. P. 19. maja 1945, stran 5.)

Bo še.

70 LET GENERALA ANDREJA

Generalštabni brigadni general Ivan Prezelj, general Andrej - kot smo ga navajeni klicati, je bil rojen 29. avgusta 1895 v Novi vasi na Flokah. Po opravljeni osnovni šoli je dovršil gimnazijske studije na I. državni gimnaziji v Ljubljani, kjer je tudi položil zrelostni izpit. V času 1915-1918 je služil v avstrijski vojski pri 17. pešpolku. Na italijanski fronti je bil težko ranjen skozi vrat, prsa in ramo. Zdravil se je po raznih bolnicah na Ogrskem do pomladi 1918, ko se je znova vrnil na fronto pri Tolminu, kjer je pričakal rojstvo Jugoslavije.

Leta 1918 je bil sprejet v jugoslovansko vojsko kot pešadijski poročnik in se je od 1918 do 1920 boril kot prostovoljec na Koroškem, kjer je bil ujet. Od 1920 do 1924 je bil komandir čete v garnizijah v Ljubljani, Celju in Zagrebu. Leta 1926 je dokončal višjo vojno akademijo v Beogradu in postal generalštabni pripravnik. Kot generalštabni kapetan je bil tedaj prvi in edini nižji generalštabni častnik jugoslovanske vojske. Od 1929-1930 je opravljal službo v prometnem oddelku glavnega generalštaba.

Od 1930-1933 je bil pomočnik načelnika štaba bregalniške divizije v Štipu, na kar je postal poveljnik bataljona 17. pešpolka v Vinkovcih. Od maja do novembra 1934 je bil pomočnik načelnika štaba jadranske divizije v Mostarju. Šest mesecev je nato preživel v francoski armadi, kjer se je vojaško izpopolnjeval v 41. pešpolku v Rennesu. Po vrnitvi v domovino je postal načelnik štaba drinske divizije v Valjevu.

Od 1936-1939 je opravljal posle jugoslovanskega vojaškega atašeja pri jugoslovanskem poslanstvu v Atenah. Bil je prvi po dvanajstih letih. Ko je namreč grški predsednik Venizelos z udarom uspel spraviti kralja Jurija v tujino, Jugoslavija ni poslala več vojaških atašeev v Atene.

Od 1939-1941 je bil šef prometnega oddelka pri glavnem generalštabu v Beogradu, kjer je dočakal izbruh vojne kot komandant prometne službe v vrhovni komandi.

Obdobje 1942/43 je preživel v koncentracijskih taboriščih v Gonarsu, Monte Malu in Chiesa Nova pri Padovi. L. 1943 je postal pomočnik komandanta Mihajlovičevega pokreta v Sloveniji. Od nemške zasedbe Ljubljanske pokrajine do začetka 1944 se je nahajal v zaporih Gestapa v Ljubljani. Po izpustitvi je postal kot generalštabni brigadni general komandant ponovno započete organizacije slovenskih čet jugoslovanske vojske v domovini - ali kratko ilegalni komandant Slovenije z imenom general Andrej. Njegove edinice niso bile ravno številne, toda bile so idejno zgrajene v taki meri, da so odtehtale ogromno število onih, ki so iz raznih vzrokov - pa tudi udobnosti - odšli v edinice, ki so bile odvisne od našega tradicionalnega sovražnika.

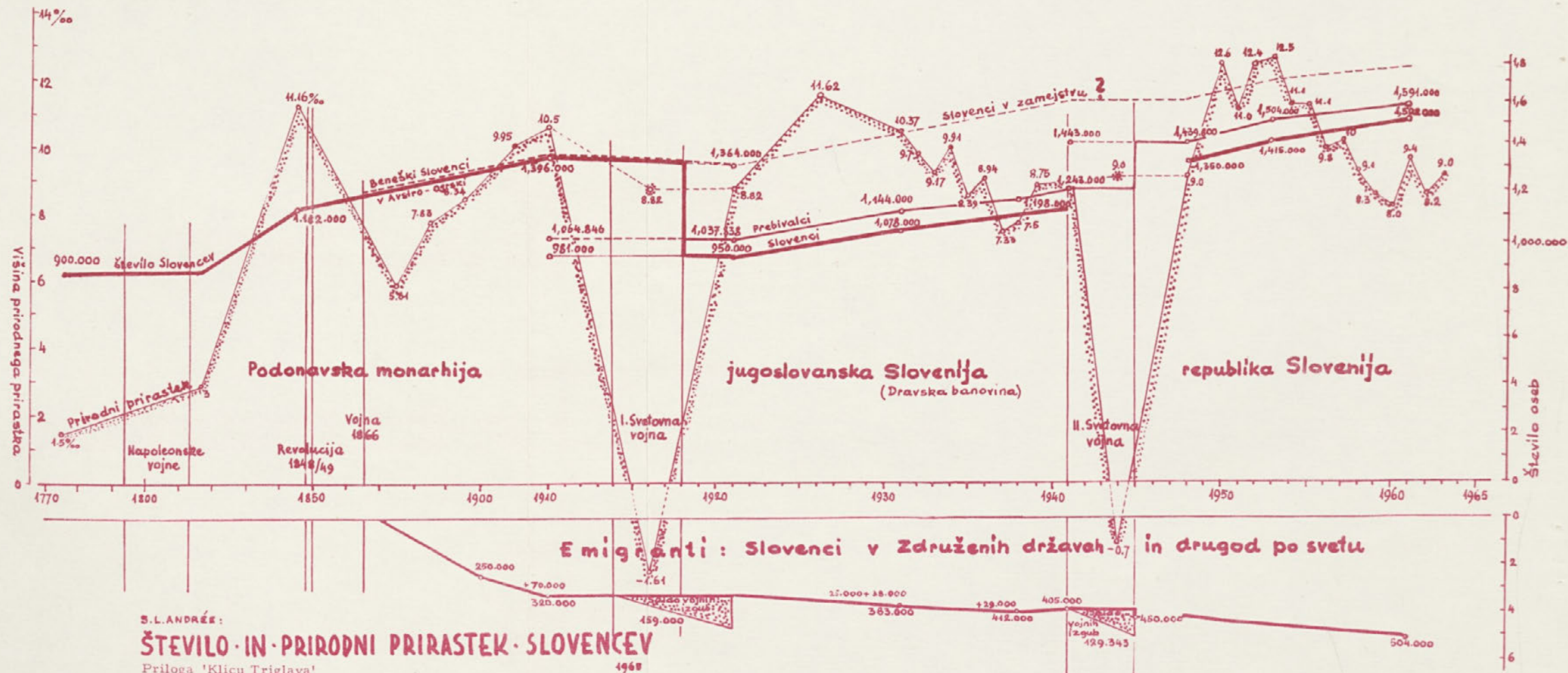
Od 1945-1947 je bil s svojimi v angleških taboriščih v Italiji, do 1949 leta pa v Nemčiji. 14. avgusta 1949 je prišel v Združene države Amerike. Do penzije je težko delal v tovarni, toda tarnal ni nikoli. Že dobro desetletje je zastopnik AMERIŠKE DOMOVINE.

Ti suhi podatki kažejo, kako pestro življenje je slavljenec preživel. Iz njih pa seveda ni razviden ves trud in na por, ki ga je moral vložiti, da bi se povzpел do vrha lestvice v vojaški karieri. Mnogo je študiral in čital in smatram ga za intelektualca, ki ume samostojno in objektivno ocenjevati podatke. Aktivno v politiko ni nikdar posegal. Ne motim se, če trdim, da je gen. Andrej globoko religiozen, čeprav je tipično razumski tip. Tudi za glazbo ima odličen posluš in je bil že v svojih dijaških letih dober pevovodja. V družbi je priljubljen in najde za vsakega prijazno besedo. Kljub visokim položajem, ki jih je zavzemal, je demokratično nastrojen in potrpežljivo poslušal, premislil in odločil. Kot komandant ilegalnih edinic na terenu je vedno živel ob isti hrani kot vsak drug vojak in je prenašal iste telesne napore, ki včasih niso bili mali. Vojakom je bil prijateljski svetovalec. Med svojimi ni imel sovražnika, a med in po vojni je moral preživeti marsikatero težko uro, ki so jo povzročili predvsem oni, ki so sedeli v varnem zavetju. Razne klevete je najraje prezrl, ker mu ni bila tuja velikost majhnih ljudi. Prehrojena pot in čas govorita njemu v prid. Kljub sodobnim prizadetim "zgodovinarjem", ga bo neprizadeti znanstvenik postavil na visoko mesto za njegovo delo in nesebično prizadevanje.

Marsikdo, ki slavljence pozna, se bo čudil, da je star 70 let. Tega ne izdajata niti njegova gibčna hoja in drža, niti njegova duševna vedrina in bistrost. Upam in želim, da bi še dolga leta oživiljal clevelandske družbe.

SKALAR

OBVEŠČENI smo bili, da na jugoslovanskem konzulatu v Londonu sodijo, da "tudi" 'Klic Triglava' priobčuje laži o Jugoslaviji. Ker nam je bilo vedno mnogo do tega, da poročamo objektivno, odnosno da v primeru zmote vsaj s popravkom odstranimo netočnost, smo pripravljene vedno objaviti vsak popravek kake naše "laži", ki bi ga prejeli od konzulata. Pogoja sta samo dva: da so popravki pisani v slovenščini in da obravnavajo dejstva in ne pišejo propagandno. Uredništvo.

ŠTEVILO SLOVENCEV

VI. OBDOBJE 1948-1961. SOCIALNA IN DRUŠTVENA PREOSNOVA.

Industrijalizacija. Porast mest. Številčno padanje kmetov. Pomen družine.

Žena v gospodarstvu. Splavi "iz socialnih indikacij".

V oktobru 1. 1954 je bilo z Londonskim sporazumom rešeno tržaško vprašanje. Zona "A" s Trstom je pripadla Italiji, zona "B" z ozkim pasom na Miljskem polotoku pa Jugoslaviji. Od takrat so se medsebojni odnosi zelo izboljšali, posebno v gospodarskem in kulturnem pogledu ter v pogledu obmejnega prometa.

V treh ljudskih štetjih so v Sloveniji našteali:

	15. 3. 1948.	31. 3. 1953.	31. 3. 1961.
Prebivalcev	1,391.873	1,466.425	1,584.368
Na sedanjem ozemlju republike Slovenije	1,439.800	1,504.427	1,591.523
Prirastek	-	64.627	87.096
Naravni prirastek		1948/52: 82.320	1953/60: 123.338
Razlika: selitve, notranja migracija, opcije, begunci (skupaj 54.000)		17.693	36.242
Slovencev v Sloveniji	1,350.149	1,415.448	1,522.227
Slovencev drugod po Jugoslaviji	65.283	71.652	66.965
Skupaj Slovencev v Jugoslaviji	1,415.432	1,487.100	1,589.192
Porast	-	71.668	102.092
Porast v 13 letih			173.760

Značaj Slovencev v Jugoslaviji, kot tudi ostalih Jugoslovanov, je precej spremenjen. Ljudje imajo druge skrbi, druge želje, druge ambicije. Osnovna ideja je zaslužiti čim več. Zato dela danes tudi žena (47%, ne računajoč kmečkih gospodinj). Vse se trudi, da doseže čim boljše kvalifikacijo in s tem boljše delovno mesto. Kvalificirani delavci silijo v inozemstvo in danes dela že nad 40.000 jugoslovanskih državljanov (ne beguncev!) v zahodni Nemčiji, med katerimi je mnogo Slovencev.

Danes je težko najti Slovencev za nekvalificirana dela. Ta opravljajo sedaj delavci z juga, ki so nekaki "sezorcji", kot nekdanji "pečalbari". Tudi plače so v Sloveniji višje.

Industrija se je zelo povečala, vključno z investicijami in delitvijo pogače. Mesta rastejo, stanovanj pa vedno bolj primanjkuje, kar je tudi eden od vzrokov za "odlaganje" otrok pri mladih parih. Na kmetih ostaja vedno manj ljudi, predvsem gospodarji, starejše osebe in otroci. Mladina sili v podjetja, kjer zasluži več in lažje. Sicer pa, kdo naj bi se kot klop držal zemlje, ki je danes sicer še v rokah kmeta, za kar plačuje velike davke, pri tem pa ne ve, če ne bo jutri spet prešla v skupno last. Zato je produktivnost manjša, kot bi lahko bila, država pa se briga v glavnem le za svoje zadrage in državna posestva.

Enako je pri samostojnih obrtnikih. Napram njim je država, kot napram kmetom, večkrat menjala svoje stališče ter odvijala in privijala "kolektivistično" stiskalnico. Ker kolektivno gospodarstvo in razvoj turizma hodita v razkorak, je država bila prisiljena, da popusti samostojnim gostilničarjem in malim penzionom. Dovolili so celo gradnjo in upravo hotelov s tujim kapitalom, le da pride do deviz.

Pri taki gonji ni čuda, da je bilo vprašanje naraščaja potisnjeno na drugo mesto. Čuditi se je le, da se družina, katero so hoteli režimski očetje celo spremeniti v nekaj, kar družini sploh ne bi bilo več podobno, še tako dobro drži. Spomnite se kitajskih komun!

Žena, ki dela ves dan v službi, mora opravljati nato doma še gospodinjska dela. Mar ima dovolj časa, da se v majhnem stanovanju, če ga ima, briga še za dva, tri ali celo več otrok? Ali je otroških vrtcev dovolj? Kako je poskrbljeno za otroke pri podjetjih? Članek ljubljanskega DELA "Slovenci biološko že izumiramo", navaja, da imajo v dveh ljubljanskih porodnišnicah, kjer se danes rodi velika večina ljubljanskih otrok, porodniški oddelek in oddelek za splave (ki se sramežljivo imenuje "za izpraskanja") z vsega skupaj 188 posteljami, na katerih je leta 1962 rodilo nad 5000 porodnic, ki so morale že tretji dan po porodu domov. Na eno porodniško posteljo je tako prišlo 577 porodov in 230 splavov, ki jih je bilo v istem letu 4000. Če je toliko splavov samo v Ljubljani, koliko jih je potem v vsej Sloveniji? Številka 15.000 na leto bo verjetno odgovarjala resnici.

TABELA III. - NARAVNI PRIRASTEK V TISOČINKAH V RAZDOBJU 1950-1961
(odnosno 1947-1961)

Leto	FLRJ	Ozja Srbija	Vojvodina	Kosmet	Hrvaška	Slovenija	B.H.	Macedonija	Črna gora
1947	13.9								
1948	14.6								
1949	16.6								
1950	17.2	15.6	11.6	25.1	12.5	12.6	25.2	25.6	20.7
1951	12.9	11.4	9.1	18.5	9.8	11.0	16.9	19.5	20.8
1952	17.9	16.6	11.7	27.3	12.3	12.4	27.7	25.9	22.7
1953	16.0	14.6	10.6	22.0	11.1	12.5	24.1	23.1	21.6
1954	17.7	15.5	11.3	30.5	12.1	11.1	27.7	25.6	24.7
1955	15.5	12.4	10.2	25.4	11.6	11.1	23.7	23.0	22.1
1956	14.8	10.7	8.6	28.1	10.5	9.8	24.2	23.7	22.2
1957	13.2	9.0	8.0	21.6	10.1	10.0	21.4	21.1	21.5
1958	14.7	10.5	7.3	31.1	9.7	9.1	25.7	22.5	22.4
1959	13.5	8.9	6.3	26.6	9.1	8.3	23.7	21.5	19.9
1960	13.6	9.0	7.5	29.9	8.4	8.0	23.8	21.6	20.4
1961	13.6	8.8	7.7	29.7	8.7	9.4	23.9	20.6	20.4
1962	-	7.5	5.7	26.3	7.2	8.2	22.4	17.1	19.1
1963	-	7.9	6.1	28.9	7.5	9.0	21.4	19.6	19.5

TABELA IV. - NARAVNI PRIRASTEK V FLRJ PO OKRAJIH
(Anton Melik, Jugoslavija, 1958, str.411, Pod.188.)

	Število okrajev s prirastkom v odstotkih (verjetno v 10 letih)					Opomba
	0-10	10-15	15-20	20-25	Preko 25	
Ozja Srbija	4	13	3	-	2	Novi Pazar, Prijepolje
Vojvodina	6	8	-	-	-	
Kosmet	-	-	-	2	3	Kos. Mitrovica, Priština, Prizren
Hrvaška	11	11	3	2	-	
Slovenija	5	4	1 (Novomesto)	-	-	
Bosna in Hercegovina	-	-	4	5	6	Bihać, Jajce, Tuzla, Zenica, Zvornik in Goražde
Črna gora	-	-	1	3	1	Ivangrad
Macedonija	-	-	-	6	1	Štip

TABELA V. - NARAVNI PRIRASTEK SLOVENIJE V ODNOSU NA
NEKATERE ZAHODNE DRŽAVE (V TISOČINKAH)

Država	1937/39	1950	1951	1952	1953	1956	1957	1958	1959	1960
Slovenija	8.7	12.6	11.0	12.4	12.5	9.8	10.0	9.1	8.3	8.0
Jugoslavija	11.7	17.2	12.9	17.9	16.0	14.8	13.2	14.7	13.5	13.6
Avstrija	1.6	3.2	2.1	2.8	2.6	4.2	4.2	4.9	5.1	5.0
Belgija	2.2	4.4	3.8	4.8	...	4.6	5.0	5.4	5.6	3.9
Danska	7.6	9.4	9.0	8.8	8.9	8.3	7.5	7.3	6.9	7.0
Francija	0.6	7.8	6.1	7.1	5.8	6.0	6.4	7.0	7.1	6.5
Italija	10.0	9.8	8.2	5.8	7.4	7.8	8.2	8.5	9.1	8.8
Zahodna Nemčija	8.3	5.3	5.7	6.2	6.8	6.3
Nizozemska	11.7	15.2	14.8	15.1	14.9	13.4	13.7	13.6	13.7	13.2
Norveška	5.2	10.0	10.0	10.3	10.5	10.0	9.3	8.9	9.1	8.5
Švedska	3.2	6.4	5.7	5.9	5.7	5.2	4.6	4.6	4.6	3.7
Švica	3.8	8.0	6.7	7.5	6.8	7.2	7.7	8.1	8.2	7.9
Velika Britanija	3.1	4.5	3.2	4.3	4.5	4.4	5.0	5.1	5.2	6.0
Združene države	6.5	13.9	14.8	15.0	15.1	15.5	15.4	14.9	14.7	15.1

TABELA VI. - POVPREČNA STAROST UMRLIH ZA LETO 1953

(Statistički Godišnjak FLRJ 1955 - str. 76.)

Ljudska republika	Skupno		Moža		Žene	
	let	mesecev	let	mesecev	let	mesecev
FLRJ	40	6	38	8	42	3
Slovenija	56	2	53	1	59	6
Ožja Srbija	45	7	43	4	47	11
Vojvodina	49	11	47	7	52	4
Kosmet	23	0	22	4	23	6
Hrvaška	48	10	46	7	50	11
Bosna in Hercegovina	26	10	25	11	27	7
Macedonija	30	0	29	0	31	1
Črna gora	41	8	39	0	44	2

Poleg tega se doma vedno bolj pritožujejo čez slabo ali sploh neobstoječo zdravstveno zaščito nosečih žena. Žene tudi nočejo zapustiti dela, da ne bi izgubile plač in nadur. Ali mar "apostoli socializma" niso poskrbeli, da bi pričakujoče matere lahko v miru doma opravile svojo človečansko dolžnost brez skrbi za plačo?

"Dar", ki pa je vreden zločina 10.000 pobitih Slovencev leta 1945, je Jugoslaviji in Slovincem dal režim v obliki čl. 140 Kazenskega zakonika iz leta 1959, ko je dovolil splav "iz socialnih indikacij". In ta režim se še trka po prsih, češ da je edini in modri zaščitnik, učitelj in voditelj socialističnega ljudstva! Vsako leto po 15.000! Gorje onemu, ki misli drugače. Hvaležni moramo biti onim slovenskim družinam in materam, ki s srcem in pametjo pazijo na naraščaj. Samo tem gre zasluga, da se ta kuga ni razširila na ves narod.

Letniki 1916-1919, ki so itak maloštevilni in zaradi česar je bilo v obdobju okrog leta 1934 manj porok in tudi manj otrok, so zelo trpeli v drugi svetovni vojni. Njihovi otroci, rojeni v dobi 1937-1941, so odrasli in dozoreli za zakon, toda ker jih je bilo manj, je bilo manj tudi porok. Najmanjše število porok je bilo leta 1958 - 8.3 tisočink, dve leti pozneje (1960) pa najmanj otrok - 27.825 ali 17.6 tisočink.

Še hujše težave imajo ožja Srbija, Hrvaška in Vojvodina, ki je bila vedno revna na otrocih. V Srbiji je naravni prirastek padel v letih 1952-1962 od 16.6 tisočink na 7.5, na Hrvaškem od 12.3 na 7.2 in v Vojvodini od 11.7 na 5.7. Slovenija je že dlje časa na boljšem, toda leta 1918 je bila skoro v istem položaju kot Vojvodina. Vse ostale pokrajine so bile takrat daleč pred njo.

V skupini z enako tendenco padanja prirastka so tudi Bosna, Macedonija in Črna gora. Le Kosmet ima velik in nereden prirastek. Albanci na Kosovem so mnogo na boljšem kot njihovi sorojaki doma v Albaniji.

Glavni vir naravnega prirastka so kmečke družine - in teh je vedno manj. Mesta in delavstvo so kot vir prirastka povsod daleč za kmeti. V Sloveniji pada kmečko prebivalstvo že od leta 1890 - in sicer takole:

Leto	V odstotkih prebivalstva	Naravni prirastek (%)
1890	75.6	7.83
1910	67.1	10.5
1931	60.28	10.37
1948	43.5	10.0
1961	32.25	9.4

(odn. 43.35% v 71 letih)

Naravni prirastek pa ni padal skupaj s kmetiskim prebivalstvom, marveč se je družba prilagodila novim pogojem. Veliko več škode so povzročile posledice obeh vojn, revolucija in pa sprememba družbenega ustroja. Prvi znaki kažejo, da smo Slovenci tudi to najtežjo preizkušnjo sedaj že preboleli in da obstoja upanje, da se bo stanje postopoma izboljšalo.

"Splav iz socialnih razlogov" pa je pravi zločin oblastnikov iz Zveze komunistov Jugoslavije, katerim so narodi le tlačani in poskusni zajci. Mogoče jih bo le srečala pamet, da to sramoto zbrisejo in uredijo stanje v smislu etike, kajti v smislu krščanstva in vere tega gotovo ne bodo storili. Toda tudi za njih mora postati družina spet osnova življenja naroda, s katero se ne sme delati poskusov, ampak jo je treba z zakoni, sredstvi in dviganjem morale zaščititi in povrniti na mesto, ki ji v vsaki pametni družbi pripada.

ZAKLJUČEK:
SVOBODA IN OBSTOJ LASTNE DRŽAVE BITEN POGOJ

Zgodovino Slovencev so največkrat pisale žrtve, žalji in trpljenje. Krščanstvo, ki je prihajalo iz Bavarske, je bilo sredstvo nadvlade bavarskih in frankovskih vladarjev. Križ pa, ki je prihajal k nam iz Ogleja, je prinašal le Blago vest in zaradi njega ni izgubil zemljo ali jezika niti en Slovenec. Turški napadi in druge težave pa so nas stale ogromnih žrtev.

Od leta 1770 so Slovenci tudi na številu občutili vso težo Napoleonovih vojn. Sto let pozneje smo bili prizadeti zaradi prehoda iz merkantilnega v svobodno gospodarstvo, od tlačanstva k svobodnemu kmetu, in zaradi spopada med prebujenimi nacionalizmi. Nove težke izgube sta nam zadali obe svetovni vojni in njihove posledice.

Od leta 1921 do 1941 se je število Slovencev v lastni državi - na 61% narodnostnega ozemlja - povečalo za 227.000. V 64 letih bi se povečalo za celih 70% in ne le za 25,2% kot je bilo to v ranjki Avstriji. V današnji Jugoslaviji pa se je na 80% narodnostnega ozemlja število Slovencev povečalo v razdobju 1948-1961 za 174.000, kar predstavlja v primeri s 64 leti v Avstriji - 60,45%.

Naravni prirastek Slovencev ni nikdar presegel 12,6%. Poleg gospodarskih sprememb v drugi polovici 19. stoletja in v sedanji socialistični državi ter vojnih izgub so na naravni prirastek vplivali tudi manjšanje kmečkega prebivalstva, povečanje industrije in mest ter končno rane vojnih letnikov, ki se odražajo na potomstvu. Splavi iz socialnih razlogov imajo le postranski vpliv, čeprav predstavlja ta zakon nezasišlan zločin.

Pojasnilo k tabelam in grafikonom

Grafikon in Tabela I jasno kažeta, da se vprašanje prirastka zboljšuje. Pri tem moramo seveda vzeti v poštev daljšo dobo in ne le obdobja trenutnih valovanj.

Tabela II priča o številu živorojenih, umrlih, porokah in ločitvah ter o smrtnosti novorojenčkov do prvega leta starosti. Porok je v drugi Jugoslaviji več, prav tako tudi razporok.

(Tabeli I in II sta bili objavljeni v pretekli številki Klica Triglava - op.ur.)

Tabele III, IV in V ilustrirajo naravni prirastek Slovencev v primeri z drugimi narodi in pokrajinami Jugoslavije (III in IV) ter z drugimi državami (V). Tabela VI ilustrira naraščanje srednje starosti v Sloveniji in Jugoslaviji.

Grafikon "Starostne skupine 1931 in 1961 na ozemlju bivše Dravske banovine" priča, da so v drugi svetovni vojni največ trpeli prav letniki rojeni v prvi svetovni vojni, kakor tudi, da je dvajset let pozneje manjše število otrok predvsem zato, ker je manj staršev. Številke sicer niso popolnoma točne, ker statističar ni mogel zajeti tudi razlik. Zato so v kolonah raznih starostnih skupin leta 1961 vključene tudi osebe, ki so živele v Dravski banovini leta 1931 in teh je večina, kakor tudi one, ki so v te okraje in mesta prišli od drugod. Vendar je slika vsaj 80% točna. Prav tako je važen in prepričljiv presežek žena.

Končni zaključek razprave je, da sta za obstoj in razvoj nekega naroda svoboda in obstoj lastne države bitna pogoja. Porast Slovencev v Jugoslaviji pa ni zasluga današnjega režima, ker ta celo zavira naravni razvoj z zakonskimi ukrepi, ki nimajo z biološkim razvojem nič skupnega, in ker hoče ali ne zna z zakonskimi ukrepi zaščititi matere, ki je vključena v gospodarstvo. Zasluga pripada izključno samo družini in v prvi vrsti slovenski materi.

++ ++ ++ ++ ++ ++

VIRI:

- Anton Melik, Jugoslavija I/1921, Jugoslavija 1949, Jugoslavija 1958;
- Statistički Godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1938/39;
- Statistički Godišnjak FNRJ 1955, 1961, 1962;
- Statistički Godišnjak SFRJ 1964;
- Konačni rezultati popisa stanovništva - IX Stanovništvo po narodnosti - 1954 (FNRJ);
- Statistički bilten N. 250 - Stanovništvo i domačinstva - Osnovne strukture prema popisu 1961 (FNRJ);
- Tehnika in gospodarstvo IV, 1938;
- Fran Erjavec, Slovenija in Slovenci, 1940;
- Bogo Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda V, 1962;
- Zrimec-Potočnik, Svet v številkah, 1951;
- F. Zwitter, Nacionalni problemi v habsburški monarhiji, 1962;
- L.v. Süddland, Die südslawische Frage und der Weltkrieg, Dunaj 1918;
- Calendario Atlante de Agostini 1945/46, 1963.

S.L. ANDRÉE :

Starostne skupine 1931 in 1961 na ozemlju bivše Dravske banovine:

179.807

41.072

Rojeni leta:

1896 ←

63.185

219.081

Moški:

39.043

26.549

1897 - 1901

34.813

44.276

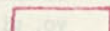
Ženske:

več moških
od žensk

več žensk
od moških

Leta 1961

Leta 1931

47.346

34.522

1902 - 1906

40.801

48.792

55.075

38.673

1907 - 1911

44.959

54.608

54.215

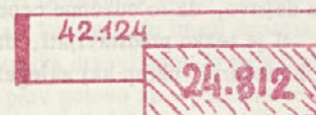
35.408

1912 - 1916

42.787

53.689

42.124

24.812

1917 - 1921

33.004

41.768

65.222

38.826

1922 - 1926

53.664

64.166

68.318

54.413

1927 - 1931

56.966

66.723

57.222

1932 - 1936

56.937

55.429

1937 - 1941

52.748

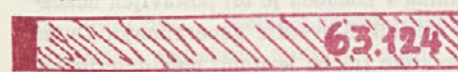

56.228

1942 - 1946

54.036

63.124

1947 - 1951

61.644

66.543

1952 - 1956

63.988

64.908

1957 - 1961

59.768

70.000 60 50 40 30 20 10

10 20 30 40 50 60 70.000

"Pri nas je sedaj sploh vse v neki apatiji in negotovosti. Saj si sigurno več ali manj seznanjen s tekočim dogajanjem. Sedaj so "vodilni" prišli do tega, da je vse precej zavoženo in bi z raznimi reformami radi popravili gospodarstvo. Seveda, kako naj to uspe, se ne ve. Najbrž ne bo iz vsega nič. Kajti dotični, ki je do danes zapravljaj, se naj čez noč spremeni v skrbnega gospodarja, pri tem pa naj osebno obdrži stare navade in principe - v to noben pameten ne verjame. Radi bi liberalizirali gospodarstvo, kmeta zainteresirali za večjo produktivnost, pa tudi zasebno obrt in gostinstvo malo bolj razvili - vse lepo in prav, a vse to je pred leti že obstojalo. Sedaj bi naj pa isti ljudje - ki so zatrli baje kulaštvo in podobno - vse to popravili in še ostali zvesti dogmi - vse to se malo čudno sliši! Marsikaj, kar si Ti že kje zapisal, so sedaj naši vodilni "pogrunjali". Sedaj naj bi bil za tovarne, zgrajene iz političnih ozirov, odgovoren delavec, in če se jih bo zaprlo, ker niso rentabilne, naj gre ta na cesto, vodilna kasta pa naj uživa dalje. To ne bo šlo in bo, ter tudi že, ustvarja politične probleme, česar se seveda vodstvo zaveda in boji. Zato se tudi reforma izvaja s previdnostjo in odstopanjem in bo zato tudi vse zvedeno brez haska, kajti o osnovnem vzroku krize, za kar sicer vsak ve, niti besede. To je tabu, ker bi pomenilo priznanje ničevosti sistema. Iz tople postelje pa vsak nerad gre ven!" (Iz pisma, ki smo ga prejeli iz domovine.)

Medtem ko bi se morale cene dvigniti po novi gospodarski reformi za 25%, so poskočile v gotovih slučajih tudi za 100%. Slučaj, ko so angleškemu gostu v nekem motelu zaračunali tri kave in en čaj 900 dinarjev, takoj za tem pa neki domačinki 300 dinarjev za eno samo kavo, ni izjema. Gospodarska sodišča izrekajo sodbe zaradi pretiranih povišanj na tekočem traku, tako, da je ta "kampanja" dobila pridevek "lov na čarovnice" in to po sebnosti zato, ker prevladuje med ljudmi mišljenje, da večina podjetij ni kriva za sedanje stanje. Kampanja proti višjim cenam, kot pa je to uradno določeno, že sedaj vodi do obsežne črne borze in do ukinitve proizvodnje odn. preusmeritve na bolj konjunkturne proizvode. Veli ko vprašanje, ki muči danes vsakogar doma je, ali bo možno obdržati sedanji nivo življenjskega standarda, na katerega se je navadil, a ki je bil dejansko umeten.

Zaradi razvrednotenja dinarja bodo izplačali gotovo odškodnino vsem, ki imajo hranilne vloge in življenjsko zavarovanje ali pa so vplačali prispevek k posojilu za obnovo Skopja. Postavlja pa se tudi vprašanje, ali niso do odškodnine upravičeni tudi oni, ki so vlagali svoje prihranke v stanovanjski sklad v upanju, da bodo nekega dne prišli do stanovanja, ki jih zidajo iz tega sklada.

Da bi vsaj do neke mere zaustavil sedanji plaz, je zvezni izvršni svet stavil določanje cen komunalnih uslug, stanarin, mesa in električne energije za gospodinjstvo pod začasno kontrolo zveznega zavoda za cene. Manj obzira pa je imel nekdo v ljubljanskem DELU, ki je predlagal, da bi one, ki neupravičeno dvignejo cene, postavili pred puške... Kot v majki Rusiji.

Neka podjetja so se zato začela "truditi", da bi znižala proizvodne stroške. Začela so ukinjati družbeno prehrano za delavce, strokovno izobraževanje delavcev in stipendiranje študentov. Ukinila so celo proizvodnjo takih izdelkov, ki so potrebna drugim podjetjem za finalizacijo njihovih izdelkov! A ker je zvezna vlada stavila določanje cen, ki spadajo v domeno občin, pod kontrolo zveznega zavoda, so tudi občine začele s "proračunsko" štednjo in začele metati iz služb kot odvišno delovno silo - inšpektorje!

"Lov na čarovnice" je prizadel tudi zadruga, ki s svo-

jimi visokimi maržami po nepotrebem višajo že tako visoke cene. Odkup živine od zasebnega kmeta n. pr. predstavlja dve tretjini celotnega odkupa živine v Sloveniji. Vse glasnejše se pojavljajo zahteve, da naj se zadruge omejijo na proizvodnjo v lastni režiji, kmetom pa naj se dovoli prodaja trgovski mreži in podjetjem brez posredstva zadrug. Tudi v zveznem sekretariatu za trgovino so prišli do spoznanja, da so visoke marže, ki si jih zaračunavajo kmetijske zadruga, eden od razlogov, da individualni proizvajalci razmeroma počasi in slabo prodajajo pšenico. Toda edino, kar je sekretariat predlagal v tej zvezi, je to, da naj se uradno določi nižja marža! Z ozirom na dejstvo, da so odkupne cene prav tako določene uradno, si je težko predstavljati, da bo ta sekretariatov "revolucionarni" ukrep kaj zalegel.

POSLEDICE KAKNJA: Pričakujejo, da bo letošnje pomanjkanje premoga še večje kot lani. V prvih sedmih mesecih so izkopali preko milijon ton premoga manj, kot pa predvideva plan. Zvezna gospodarska zbornica pravi, da je glavni razlog manjše proizvodnje previdnejše delo. "Zaostriili so kontrolo in kopanja premoga ne pospešujejo na račun zaščite in varnosti." Kar pomeni, da doslej ni bilo tako - na ljubo izpolnitve planov.

DAMOKLEJEV MEČ NAD ŠOLSTVOM: Izgleda, da bo občinska "proračunska štednja" spravila v nevarnost tudi obstoj srednjih šol, katere financirajo občine. Doslej niso prispevale niti dovolj denarja za osebne dohodke profesorjev, a kaj šele za ostale potrebe! Izgleda, da bo treba finance v ta namen spet centralizirati.

KVEDER - VELEPOS LANIK V LONDONU: Za novega veleposlanika v Londonu je bil postavljen nekdanji partizanski poveljnik Slovenije generalmajor Dušan Kveder. V diplomatsko službo je stopil pred desetimi leti in je služil kot veleposlanik v Etiopiji, Zahodni Nemčiji in Indiji. "Narodni heroj" Kveder je star 50 let.

OBISKI: Ta mesec bo obiskal Bolgarijo predsednik Tito. Na obisku v Jugoslaviji pa je bil znova Naser. Delegacija zvezne skupščine bo obiskala Kanado po konferenci interparlamentarne unije tam ta mesec. I. STANIČ

KULTURA IN OMIKA

Posledice novih ekonomskih reform so se pokazale tudi pri cenah slovenskega tiska. Ljubljansko DELO npr., ki je zvišalo ceno na 30 din komaj pred nekaj meseci, stane od 1. avgusta dalje 50 din. Uredništvo opravičuje ta velik skok - 66% v primeri s 25%, kolikor je bilo uradno predvideno, da se bodo cene zvišale po reformi - s tem, da je jezikovno območje dokaj ozko, da je naklada majhna in da so tako stroški večji. Pravi tudi, da je ekonomska cena še vedno več kot 50 din in da bi vsak padeč naklade to negativno razliko še povečal. Iz pojasnila uredništva ve je bojazen, da bodo naročniki časopis odpovedali. Kdor ima seveda le nekaj pojma o plačah v Sloveniji in stroških življenja, bo vedel, da so časopisi razkošje, ki si ga navaden "deloven človek" v našem socialističnem raju ne more privoščiti. DELO je sicer skušalo ublažiti to novico s tem, da je primerjalo svojo ceno s cenami časopisov v tujini, toda je hitro dobilo nazaj odgovor upokojenega bralca iz Maribora, ki je predlagal, da bi primerjali tudi dohodke bralcev v tujini z dohodki bralcev v Sloveniji.

Usoda DELA me dejansko zanima precej manj kot pa bodočnost slovenske knjige in našega jezika. Poglejmo, kaj je o cenah slovenskih knjig zapisal nedavno čitatelj DELA iz Ljubljane:

"Slovenska Matica mi je poslala dve knjigi: J. Pleterski, 'Narodna in politična zavest na Koroškem', in dr. L. Čermelj, 'Slovenci in Hrvatje pod Italijo'. Priložen je bil račun za 6.000 dinarjev. Prva knjiga stane 3.800 dinarjev, druga pa 2.200 dinarjev. Poslani knjigi sem kupil, ker sem čutil dolžnost, da je potrebno pri nas podpirati tudi tiska nje takih knjig. Vendar pa sem ob tem razmišljal, koliko je v Sloveniji ljudi, ki bodo ob vseh drugih kulturnih potrebah lahko odšteli 6.000 dinarjev za dve knjigi, ki imata obe skupaj komaj nekaj nad 800 strani."

Ni treba imeti posebnih matematičnih sposobnosti, da bi ugotovili, kake bodo cene knjigam v novih pogojih po devalvaciji in koliko knjig lahko kupijo navadni smrtniki, če zaslužijo 50.000 dinarjev na mesec, kilo mesa pa stane nad 2.000 dinarjev. Če pa ljudje ne bodo brali knjig, bodo razni pozivi Društva novinarjev Slovenije o slovenščini kot eni od "bistvenih prvin naše narodne, kulturne in človeške dediščine in eksistence" brez vsakega haska. Komu bo koristilo pismo Izvršnega odbora Glavnega odbora socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije o primerih "ne razumevanja in nepravilne rabe slovenščine v našem javnem življenju"? Čemu potem predlog čitatelja iz Ljubljane, naj se ustanovi Društvo za varstvo jezika? Če ljudje ne bodo brali, ker bodo ves prosti čas uporabili v borbi za golo eksistenco, ali ker ne bodo imeli denarja, da bi kupili knjige in časopise, bo slovenščini odklenkalo. Nepismenost gotovega odstotka državljanov in nebranje knjig zaradi televizije si lahko privoščijo samo močne jezikovne enote, Slovenci pa prav gotovo ne - posebno ne ob takih programih ljubljanske televizije, kot jih gledajo sedaj! Narodna zavest, izražena v jedrnatem maternem jeziku, bo ali živela ali pa bo počasi utonila v valovih srbohrvaščine. S svojo politiko, gospodarskim šarlatanstvom in obubožanjem prebivalstva vodi režim v Ljubljani naš narod neizogibno in zavestno na rob propada.

PARTIZANI SO SE BORILI ZA ENAKOPRAVNOST

Po skoro enoletnem premoru, ki so ga verjetno zapovedale višje sile, je DELO znova polno pisem uredništvu, v katerih se pisci pritožujejo nad zapostavljanjem slovenščine v korist srbohrvaščine. To velja tako za navodila, ki jih izdajajo tovarne k svojim izdelkom, kot za uradne formularje, napise na lepakih, železnici, filmu, ploščah, itd. Ko so se slovenski turisti celo pri obisku Postonjske jame morali poslužiti srbskohrvaškega vodiča, je bilo dovolj tudi Jaki Avšiču, ki je dal na znanje, da so se partizani borili tudi za enakopravnost - med drugimi stvarmi. Slovensko filmsko podjetje "Viba" se je pojavilo na letošnjem puljskem festivalu jugoslovanskih filmov s tremi filmi, od katerih sta imela dva srbskohrvaški dialog.

Najhuje pa sta se v javnosti spopadla Josip Vidmar in Dobrica Ćosić, ki je napadel Vidmarja v zagrebški filozofski reviji "Praksis", češ da "noče videti razlike med internacionalistom in unitaristom, med pristašem socialističnega jugoslovanstva in hegemonistom ter vsakemu jugoslovanstvu insinuira namero asimilacije" Slovencev in Makedoncev. "Taki in podobni 'branilci' ogroženih nacij zmeraj uganjajo demagogijo z ekonomskimi stališči in računnicami," trdi Ćosić. "Izzivajo nezadovoljnost svojih sodržavljanov, ker jim sugerirajo, da jih drugi narodi izkoriščajo, sugerirajo v podtekstu, posredno, ustno pa s polnimi usti, da je srbski narod ali 'Beograd' zainteresiran za centralizem in jugoslovanstvo, ker mu je to kratko malo ekonomsko koristno in rentabilno."

Ta Ćosićev izbruh se je nanašal na Vidmarjev članek "Refren o umetnosti" v SODOBNOSTI, v katerem je razpravljal "o slovenskem narodnem čustvu in o njegovem današnjem stanju" in naštel nekaj vzrokov zanj. Ker pa Ćosić tega ni razumel, mu je Vidmar takole odgovoril: "Nacionalno čustvo, za katero gre, je preprosto in naravno. Njegov smisel je nekako ta, da smo Slovenci narod, da ima ta narod pravice kakor vsak drug, in sicer od najnižjih do najvišjih, da se ne more počutiti najboljše, dokler njegovim pravicam ni do kraja zadoščeno, in da se res ne poču

ti najboljše, ker z njegovimi pravicami kljub napredku vendarle še ni vse v redu." Dobrica Ćosić bi moral razumeti, pravi Vidmar, "da je bilo slovensko razumnštvo zaradi narodnega vprašanja dovolj odločno ogorčeno, ne rečem samo v stari Avstriji, marveč tudi pod diktaturo kralja Aleksandra... Glede ekonomske sfere nisem storil drugega, kakor da sem ravno zaradi onemogočenja ekonomske demagogije pa tudi zaradi ekonomske jasnosti priporočil objavo take ali drugačne splošno jugoslovanske bilance, ki bi bila resnično v korist vsem narodom Jugoslavije brez izjeme. Opozoril pa sem seveda tudi na zamotanost takega obračuna, ker bi bilo v njem upoštevati, da v civilizacijsko tako neizravnani državi, kakor je naša, bolj razviti na svoj način žive na stroške manj razvitih, ti pa spet na svoj način na stroške bolj razvitih. To je vse."

Če celo Vidmar, kot medvojni predsednik Osvobodilne Fronte, ne verjame, da je režim, za katerega se je boril, rešil nacionalno vprašanje, kako naj bi mu jaz ugovarjal?!

In na koncu naj še omenim, da je sekretariat za kulturo SR Slovenije 1. julija ustavil svoj finančni prispevek pod jetju "Filmske novosti" v Beogradu za izdelavo slovenske izdaje filmskih novic, ki jih morajo kinematografi po zakonu predvajati skupaj s svojim rednim programom. "Filmske novosti" so pri izbiri materiala zelo malo upoštevale, kar se je dogajalo v Sloveniji, poleg tega pa so še uporabljale napovedovalce, ki slovenščine sploh obvladali niso.

Društvo slovenskih književnikov je za PEN kongres izdalo izbor moderne slovenske lirike pod naslovom "Slovene Poets of Today", ki vsebuje prevod 70 pesmi slovenskih pesnikov. Knjigo je pripravil pesnik Janez Menart, uvod je napisal Filip Kalan, pesmi pa je prevedel Alasdair MacKinnon, lektor za angleški jezik na ljubljanski univerzi.

Komentirajoč PEN kongres na Bledu, je italijanski pisatelj Ignazio Silone zapisal v "L'Opinion Europeenne": "Diskusija postaja tu (v Jugoslaviji-op.S.) vse bolj in bolj svobodna... Eden mojih prijateljev že nekaj let trdi, da bodo Jugoslovani prišli do liberalizacije pri levih vratih..."

KRONIKA

- V Bocholtu (Zap. Nemčija) je 22. junija umrl brigadni general Matija Parac, bivši komandant hrvatskih čet jugoslovanske vojske v domovini.

- V Argentini je umrl znani dobrotnik novih naseljenecv msgr. Janez Hladnik.

- V Velikovcu na Koroškem je umrl dr. Franc Petek, zdravnik in "oče koroških Slovencev". Pred kratkim je obhajal 80 letnico rojstva.

- Na 13. slovenskem socialnem dnevu v Argentini, 8. avgusta, so razpravljali o slovenskem izobražencu in se spominjali stoletnice rojstva Janeza Ev. Kreka in 25 letnice smrti dr. Antona Korošca.

- Po smrti Janka Jazbeca je bil za starosta Osrednjega odbora za obnovo jugoslovanskega Sokolstva izbran dr. Franjo Mačus iz Argentine.

- Odprto pismo na dr. Miho Kreka je objavil v TABORU general Franc Krenner, bivši domobranski poveljnik in poznejši poveljnik Slovenske narodne vojske, in sicer v zvezi z dr. Krekovim člankom, v katerem je slednji razkril, da je med vojno opozoril poveljstvo Slovenskega domobranstva o možnosti prisilne vrnitve domobrancev. General Krenner zanika, da bi prejel kako takšno obvestilo, pa poziva dr. Kreka, da javno objasni: kdaj in od koga je zvedel, kaj čaka domobranci; kdaj, na kakšen

Izšla je tudi druga, razširjena, izdaja knjige "The Paradox of a Small Nation." Medtem ko je prva izdaja se gala do Udoviča, obsega druga izdaja prevode trinpetdesetih slovenskih pesnikov od Prešerna do Marijana Krambergerja in Nika Grafenauerja. Knjigo je pripravil Janko Lavrin s sodelovanjem dr. Antona Slodnjaka.

Oddelek za slovanske jezike in književnost pri filozofski fakulteti ljubljanske univerze je koncem junija in v začetku julija priredil seminar slovenskega jezika, literature in kulture, katerega se je udeležilo 23 tujih slavistov.

Slovenska filharmonija in solista Dubravka Tomšič ter Igor Ozim so gostovali v Italiji. SPECTATOR

način in na koga v poveljstvu je naslovil gornjo zadevo; kdaj in preko koga in komu je bilo to sporočeno v poveljstvu domobranstva; ali ima kakšno potrdilo o izročitvi gornjega sporočila; zakaj prihaja s tem na dan šele po dvajsetih letih.

V zvezi z gornjim dr. Krekovim člankom se med emigranti širi govorica, da je tedanjega polkovnika Krennerja obvestil o možnosti vrnitve general Prezelj-Andrej, na kar da mu je polkovnik odgovoril: "Jaz sem jih spravil v to in jaz jih bom spravil ven..."

- Abrahama je srečal pisatelj č.g. Fr. Dolinar iz Rima.

Prejeli smo in zahvalimo:

- Ing. Lado Bevc: "Na braniku za sokolske ideale." - Za ložba Slovenske Pravde, London 1965. Broširano 5/- oz. \$1.00 ali protivravnost.

- Komar: "Pot iz mrtvila." Izdala Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires. Broširano \$1.50.

- Karel Mauser: "Ljudje pod bičem", II. del. Izdala Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires, 1964. Broš. \$3.50, vez. \$4.50.

- "MEDDOBJE" VIII/5-6. Izdala Slovenska kulturna akcija, Buenos Aires, marec 1965. Cen \$3.

- Bogdan Radica: "Venizelos and the Struggle Around the Balkan Pact." Ponatis iz "Balkan Studies", Solun, junij 1965.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENfield 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija:	1.4.0	Finska:	10.-	Nemčija:	13.-
Argentina:	500.- (1100.-)	Francija:	12.-	Švedska:	15.-
Avstralija:	1.10.0 (£A 3)	Italija:	2000.-	Urugvaj	50.- (110.-)
Avstrija:	40.-	Kanada:	3.50 (\$ 7.00)	U.S.A.:	3.50 (\$ 7.00)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata
Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada

Skandinavija: Jože Rozman, Ristolantie 3 A 8, Helsinki, Finska